

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

11 § Tartuntatautien torjunnan asiantuntijaelimet

Ympäristöterveydenhuollon ja tartuntataudeista vastaavan lääkärin väliselle yhteistyölle on jo olemassa rakenteet elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvitystyöryhmässä (VNa1365/2011). Elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvitystyöryhmän nostaminen myös tartuntatautilakiin on kuitenkin perusteltua. Ryhmä toimii moniammatillisena yhteistyöelimenä tietyn tyyppisten epidemioiden selvittämisessä ja lisää osaltaan tartuntatautilain mukaisten viranomaisten yhteistoimintaa. Elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnan kohdetietojen ja -tuntemuksen hyödyntäminen tartuntatautilain mukaisessa valvonnassa on perusteltua.

22 § Tiedonsaantioikeus epidemian havaitsemiseksi, selvittämiseksi ja tartunnan jäljittämiseksi

Esitetyt tiedonsaantioikeuksien tarkennukset ovat tarpeellisia ja kannatettavia. Niillä varmistetaan viranomaisten oikeus saada tarvittavat tiedot ja siirtää tietoa tartunnan jäljittämiseksi.

41 § Yhdyskuntien jätevesiseuranta

Tartuntatautilakiin ehdotetaan otettavaksi uusi säännös yhdyskuntien jätevesiseurannasta. Jotta voitaisiin varmistaa yhdyskuntajätevesistä saatavien merkityksellisten kansanterveystietojen optimaalinen käyttö, yhdyskuntajätevesiä olisi ryhdyttävä seuraamaan ja tätä seurantaan olisi käytettävä ennaltaehkäisy- tai varhaisvaroitustarkoituksiin, esimerkiksi tiettyjen virusten havaitsemiseksi yhdyskuntajätevesissä epidemioiden tai pandemioiden puhkeamisen merkinä. Yhdyskuntien jätevesiseuranta perustuu EU:n yhdyskuntajätevesidirektiiviin, jonka mukaan on perustettava kansallinen seurantajärjestelmä ja seurattava tiettyjä kansanterveyteen liittyviä muuttujia. Myös mikrobilääkeresistenssiä on seurattava niiden taajamien yhdyskuntajätevesissä, joiden asukasvastikeluku on vähintään 100 000.

Jätevesinäytteiden kerääminen ja tutkiminen kansanterveysuhkatilanteissa on kannatettavaa. Seurantatehtävä on annettu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vastuulle. Kuntaliitto kannattaa tätä. THL antaa määräyksen jätevesiseurantanäytteiden keräämisestä ja määrittää

tarkemmin seurannan kohteena olevat mikrobit, seurantaan osallistuvat kunnat ja seurantatiheyden.

Ehdotuksen mukaan kunnan tulee kerätä jätevesiseurantanäytteet Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määräyksen mukaisesti. Direktiivin mukaan näytteet otetaan vähintään tulevasta jätevedestä. Kuntaliiton näkemyksen mukaan oikea näytteiden keräämisen vastuutaho, jolle määräys tulisi antaa, on jätevedenpuhdistuksesta vastaava vesihuoltolaitos. Jätevesiseurannan tulokset on syytä toimittaa tiedoksi kaikille tartuntatautilain mukaisille viranomaisille (ml. ympäristöterveydenhuolto).

Ehdotus näyttää antavan THL:lle melko vapaat kädet määrätä toimista. Pykälässä tai ainakin sen perusteluissa olisi tärkeää rajata määräyksenantovalta vain välttämättömiin seurantatoimiin. Yhdyskuntajätevesidirektiivin mukaan kansanterveyteen liittyviä muuttujia on seurattava yhdyskuntajätevesissä, jotka muodostavat edustavan jakauman maan väestöstä, niin kauan kuin asiaankuuluvia terveysmuuttujia todetaan yhdyskuntajätevesissä. Määritettävän seurantatiheyden tulee olla siten kohtuullinen, että siinä huomioidaan kuntien toimijoiden käytettävissä olevat resurssit erityisesti kansanterveysuhkatilanteissa.

Kuntaliitto huomauttaa, että pykälässä ja lakiehdotuksessa ei oteta tarkemmin kantaa näytteenoton ja analysoinnin kustannuksiin. EU:n yhdyskuntajätevesidirektiivin 17 artiklan (Yhdyskuntajätevesien seuranta) 1 b kohdan mukaan kansalliseen seurantajärjestelmään on sisällytettävä tehtävien, vastuiden ja kustannusten selkeä jako toiminnanharjoittajien ja asiaankuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kesken, myös silloin, kun ne liittyvät näytteenottoon ja analysointiin. Kuntaliiton näkemyksen mukaan ehdotus jättää kustannusjaon epäselväksi ja sitä olisi siltä osin tarkennettava. Lakiehdotuksen kustannusvaikutusten arviointi on myös tämän tehtävän osalta jäänyt puutteelliseksi. Ympäristövaikutuskohdassa todetaan vain lyhyesti, että tehtävästä ei arvioida aiheutuvan merkittäviä kustannuksia kunnalle.

Ehdotuksesta ei kuitenkaan selviä, onko kunnan esitetty rooli vain näytteiden keräämistä vai myös toimittamista analysoitavaksi ja kuuluvatko analyysikustannukset vastuuviranomaisena toimivalle THL:lle. Kuntaliitto katsoo, että vähintään analysointikustannusten tulee kuulua kansanterveysperusteisesti THL:lle. Lisäksi THL:n tulisi toimia näytteenoton koordinoijana ja ohjeistajana. Koronapandemian aikana saatujen näytteenottokokemusten perusteella vesihuoltolaitoksille aiheutuva työkuormitus ei ollut vähäinen, vaikka tehtävä yhteistyössä THL:n kanssa saatiinkin toimivaksi. THL:n koordinoitutyö ja asiantuntemus vähensi vesihuoltolaitosten työkuormaa jonkin verran, joten voisi todeta THL:n olevan avainasemassa onnistuneen seurannan järjestämisessä.

84 § Tiloja ja toimintaa koskevien torjuntatoimien valvonta

Hygieniatoimenpiteiden sekä tiloja ja toimintaa koskevien torjuntatoimien valvonta saattaa epidemiatilanteessa vaatia merkittävää resurssipanosta ympäristöterveydenhuollolta. Kuntien elintarvikevalvonta- ja terveydensuojeluviranomaiset valvoivat Covid19-pandemian aikana annettujen määräysten noudattamista. Tällöin suuri osa em. viranomaisen valvottavista kohteista oli suljettuina.

Epidemiatilanteessa valvonta tulee kohdistaa tartuntatautien torjumisen kannalta keskeisiin kohteisiin rippumatta elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaisesta valvonnan tarpeesta. Tästä syystä tarkastusten toteuttaminen osana muuta ympäristöterveydenhuollon toimintaa ei käytännössä onnistu. Resurssien kohdistamisesta tartuntatautilain mukaiseen valvontaan aiheuttaa

lisäksi kunnille tulojen menetystä, koska muuta ympäristöterveydenhuollon (toimijalle maksullista) valvontaa ei voida toteuttaa suunnitellusti.

Elintarvike- ja terveydensuojeluviranomaisille ehdotetut valvontatehtävät ovat varsin laajoja, pitäen sisällään mm. puhtaanapidon ja hygienian valvonnan lisäksi mm. käyttörajoitusten valvonnan. Kunnan terveydensuojeluviranomaiselle on ehdotettu lisäksi kokonaan uutena valvontakokonaisuutena henkilöliikenteen valvontaa (71 § ja 73 §). Kuntaliitto vastustaa tätä ehdotusta. Kuntaliitto esittää, että kunnan terveydensuojelu- ja elintarvikevalvontaviranomaisen valvontavelvoite epidemiatilanteissa rajataan ainoastaan 70 ja 72 §:n mukaisten velvoitteiden valvontaan.

86 § Määräykset ja pakkokeinot

Tartuntatautilaissa on täsmennetty tilanteita, joissa voidaan määrätä esim. tilojen käyttöä koskevia kieltoja ja rajoituksia. Kiellot ja rajoitukset määrättäisiin hyvinvointialueelta tai lupa- ja valvontavirastosta.

Lakiesityksen 84 §:ssä tarkoitettu yhteistyö valvonnassa on erittäin tärkeää. Valvonnassa ei saa syntyä tilannetta, että ympäristöterveydenhuollon viranhaltijat suorittavat valvontaa muiden viranomaisten toimeksiantojen perusteella. Myös ympäristöterveydenhuollolla tulee olla mahdollisuus osallistua valvonnan suunnitteluun.

Kunnan elintarvikevalvontaviranomainen ja terveydensuojeluviranomainen ovat kieltoja valvovia viranomaisia kunnissa. Valvovilla viranomaisilla on mahdollisuus antaa määräyksiä kieltojen rikkomisesta sekä tehostaa antamiaan määräyksiä uhkasakolla. Uhkasakon käyttäminen on varsin kankea menettely ja kunnallisten viranomaisten kohdalla edellyttää aina käsittelyä toimielimessä. Usein määräysten antaminen sekä uhkasakon asettaminen on tarpeen tehdä kiireellisesti.

Kuntaliitto ehdottaa, että tartuntatautilain mukaisten kieltojen ja määräysten noudattamatta jättämisestä voitaisiin määrätä vastaavanlainen seuraamusmaksu kuin elintarvikelaissa. Elintarvikelain seuraamusmaksu on mahdollista delegoida viranhaltijalle. Terveydensuojelulain uudistuksessa ollaan ehdottamassa vastaavanlaista seuraamusmaksua terveydensuojelulakiin.

Muut huomiot

Vaikutusten arvioinnissa erityisesti vaikutukset kuntiin on kuvattu hyvin ohuesti. Kuntaliitto korostaa, että kunnille sekä kuntien pääosin osin omistamille vesihuoltolaitoksille on korvattava uusista tehtävistä ja velvoitteista aiheutuneet kustannukset täysmääräisesti.

Nykyisen tartuntatautilain 56 §:n edellyttämä terveydentilan selvitys salmonellatartunnasta työtehtävää varten on jätetty pois esityksestä. Perusteluissa se mainitaan sivun 9 viimeisessä kappaleessa, mutta hallituksen esityksestä ei löydy vastaavaa kohtaa. Asiasta on syytä säätää selvästi, koska tulkinta ja valvonta on ollut kunnissa haastavaa. Ruokaviraston ohje asiasta on jopa laajentanut työtehtäviä, joissa selvitystä edellytetään. Ruokavirasto menee usein lainsäädäntöä pidemmälle vaatimuksissaan ja ohjeissaan kuntien valvontaviranomaisille. Lainsäädäntö tulisi olla yksiselitteinen, eikä ohjeiden tulisi olla lainsäädäntöä tiukempia.

Mäntynen Kaisa
Suomen Kuntaliitto ry